

**ВІДГУК
офіційного опонента, доктора філологічних наук,
Паславської Алли Йосипівни
про дисертацію**

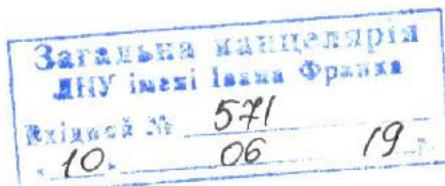
СОЛЮК ЛЕСІ БОГДАНІВНИ

**“СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНІ ФУНКЦІЇ ПРЕДИКАТНОЇ ЗВ’ЯЗКИ
(КОПУЛИ) У ПРИМЕННИЙ ПОЗИЦІЇ В НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ
МОВАХ”**

подану на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук
(спеціальність 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство)

Започаткована античною філософією проблематика участі предикатної зв’язки в структуруванні думки та її матеріалізації в мові не втрачає своєї актуальності і сьогодні. Речення з іменним присудком належать до продуктивних синтаксических структур, які зазнають динамічних змін у процесі еволюції. Щодо їхнього походження немає однозначної думки. Зокрема, стверджують, що зв’язки походять від повнозначних дієслів. Так, О. О. Потебня вважав, що утворення дієслів-зв’язок тісно пов’язане з граматичною будовою речення, в якому поступово відбувалась диференціація недостатньо чітких відмінностей між самостійним та службовим використанням одних і тих же дієслів. А. А. Шахматов подібно стверджував, що предикатні зв’язки виникли на ґрунті двоприсудковості, в результаті втрати лексичного значення одним із присудків. За альтернативною теорією у стародавніх мовах дієслово взагалі функціонувало спочатку як зв’язка, з якої пізніше розвинулись сучасні повнозначні дієслова. Згідно з цією гіпотезою зв’язки розвивають за рахунок взаємодії двох типів присудків: *Сократ є (існує) і він людина*, що формує змішаний тип *Сократ є людина*. Попри давність проблеми зв’язки все ще відсутні роботи, зокрема в порівняльному німецько-українському аспекті, які б інвентаризували різні види предикатних зв’язок, здійснили їхню типологію та вивчили семантико-синтаксичні функції. Тож, актуальність дисертаційної роботи Л. Б. Солюк не викликає сумніву.

Теоретично дослідження ґрунтуються на наукових поглядах В. Г. Адмоні, Т. Б. Алісової, Н. Д. Арутюнової, Е. Бенвеніста, А. В. Бондарка, Х. Брінкмана, В. В. Виноградова, В. Г. Гака, Дж. Грінберга, Й. Ербена, О. В. Ісаченка, Г. О. Золотової, С. Д. Кацнельсона, С. Кібардіна, О. І. Москальської та інших, а також таких українських мовознавців, як І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, Н. В. Гуйванюк, А. П. Загнітко, В. І. Кононенко, В. М. Ожоган, М. Я. Плющ, Л. В. Руденко, В. М. Русанівський та ін.

Хотіла б одразу наголосити, що дисерантка засвідчує теоретичним розділом солідну фахову обізнаність, вміння дискутувати складні мовознавчі проблеми, пропонувати власні погляди і обстоювати їх.

Мету дослідження Л. Б. Солюк вбачає у виявленні семантико-сintаксичних функцій предикатних зв'язок у приіменній позиції у німецькій та українській мовах, що зумовило постановку низки **завдань**, які відповідають цій меті, зокрема: розглянути основні наукові позиції щодо інтерпретації предиката, предикатора та предикатних зв'язок у зіставлюваних мовах; опрацювати класифікацію предикатних зв'язок та проаналізувати кожний їхній тип; прослідкувати на основі семного аналізу предикатних зв'язок їхній модифікаційний вплив на предикат; визначити на засадах зіставно-типологічного аналізу фактичного матеріалу обох мов функції предикатних зв'язок (копул); вивчити взаємодію предикатної зв'язки з іменним компонентом (іменником, прикметником, числівником, займенником); виявити спільні та відмінні риси у функціонуванні різних типів предикатних зв'язок (копул) у зіставлюваних мовах; сформувати синонімічні ряди повнозначних дієслів у функції предикатних зв'язок (копул).

Дисертацію виконано в межах **наукової теми** “Сучасні проблеми семантики” (номер державної реєстрації 0115U006807), яку розробляє кафедра загального і германського мовознавства ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”.

Об'єктом дисертаційної роботи Л. Б. Солюк є предикатні зв'язки у німецькій та українській мовах, а **предметом** – їхнє функціонування у приіменній позиції у зіставлюваних мовах, способи реалізації предикатної семантики абстрактними, напівповнозначними, повнозначними зв'язками у семантико-сintаксичній структурі речення та їхній модифікаційний вплив на предикат та висловлення загалом.

Матеріалом дослідження слугували речення та фрагменти з художніх текстів німецької та української мов другої половини ХХ ст. – поч. ХХІ ст., загальна кількість яких у німецькій мові становить – 38 джерел, в українській – 34. Загальний обсяг аналізованих речень та фрагментів текстів для німецької мови становить 3500 речень, для української – 3650.

Очевидною **науковою новизною** роботи є сам об'єкт зіставного аналізу, випрацювана типологія його семантико-сintаксичних функцій. Не зовсім доречним вважаємо наведення в новизні дослідження теоретичної бази роботи та, частково, її висновків.

Теоретична значущість дисертації полягає в тому, що її результати сприятимуть подальшому розвитку зіставно-типологічних студій щодо семантико-сintаксичних особливостей предикатів різних мов.

Широкий спектр завдань зумовив застосування низки загальнонаукових **методів** аналізу та спеціальних, зокрема (описовий, зіставно-типологічний, контекстного та компонентного аналізу, прийоми трансформації, систематизації

та кількісних підрахунків, які вважаємо достатніми та доречними для виконання поставлених завдань.

Результати дослідження можуть знайти широке **практичне** застосування в можливості їхнього використання в лекційних курсах із семантичного синтаксису, зіставної типології мов, теорії і практики перекладу, у процесі вивчення німецької та української мов як іноземної, а також для укладання тлумачних двомовних словників.

Дисертація пройшла належну апробацію на 8 наукових конференціях, її головні тези викладено у 14 публікаціях, 7 з яких надруковано у фахових виданнях України, 3 публікації у закордонних виданнях.

Хотіла б окремо зупинитись на найцікавіших фрагментах дисертації.

У **першому** розділі **“Теоретико-методологічні засади дослідження предикатів із предикатною зв’язкою”** окреслено ключові поняття дослідження – предикат, предикатор та предикатна зв’язка – та їхнє місце у семантико-синтаксичній структурі речення німецької та української мов. Дисерантка слушно трактує предикат як центральний компонентом диктуму, пропозиції, судження, який виражає зміст події, процесу, стану, співвідношення, ознаку, притаманну первинному суб’єктові. Предикатор визначено як дієслівний компонент предиката, який експлікує модально-часові відношення і модифікує ознаку суб’єкта. Головну дійову особу дисертації предикатну зв’язку (далі ПЗ) визначено як обов’язковий компонент предиката, який у співвідношенні з предикативом (іменником, прикметником, займенником, числівником) конструює предикат і виконує функцію виразника модально-часової характеристики, семантичного модифікатора (с. 48-49). Не зовсім вдалим вважаємо тут поняття співвідношення. Доречніше було б, мабуть, сказати «у комбінації» чи «разом із».

За «своїми спостереженнями і за висновками теоретичних праць» (с. 57) дисерантка виокремлює 3 німецьких дієслова – *sein*, *werden*, *bleiben* та 8 в українській – *бути*, *стати*, *залишитися*, *лишилися*, *означати*, *становити*, *зоставатися*, *робитися* у функції зв’язок, які беруть мінімальну участь у вираженні семантичного змісту предиката. Було б коректніше посилатися не лише на спостереження, а й на відповідні кількісні підрахунки.

Дослідниця пропонує комплексну порівняльно-зіставну панорamu тлумачень ПЗ у німецькому та українському мовознавстві, яка констатує суттєву відмінність у визначенні статусу предикатної зв’язки: у німецькій мові копули виокремлюють як проміжний клас дієслів (між повнозначними та допоміжними) і характеризують як зв’язкові дієслова, основною функцією яких є сполучення предикатива з суб’єктом; в українській мові зв’язки традиційно зараховують до слів-морфем та часток.

Залежно від семантичного наповнення та рівня десемантизації дисерантка поділяє ПЗ на 1) абстрактні зв’язки *sein/бути*; 2) напівповнозначні зв’язки; 3) повнозначні зв’язки (с. 71) і констатує, що основна функція предикатних зв’язок в обох мовах полягає у граматичному оформленні предиката, тобто експлікації синтаксичних категорій часу і способу, яких не має предикативне ім’я. Через

обмеженість у вираженні лексичного змісту предиката їхня семантична функція полягає в значенневій модифікації предиката.

У другому розділі "**Семантико-сintаксичні параметри абстрактних і напіповнозначних предикатних зв'язок**" проаналізовано функціонування абстрактних зв'язок *sein* у німецькій та *бути* в українській мовах, визначено їхні функції у приіменній позиції, виокремлено основні дивергентні та конвергентні особливості. ПЗ *sein* і *бути* вважають абстрактними, чистими, ідеальними та основними універсальними зв'язками у німецьких та українських наукових підходах. Дисерантка справедливо вважає, що як у німецькій, так і в українській мовах ПЗ *sein* і *бути* містять залишки лексичного значення, тому доцільно говорити про найвищий рівень десемантизації, але не повний.

Основна відмінність у функціонуванні абстрактних зв'язок у зіставлюваних мовах – обов'язковість предикатної зв'язки в німецькій мові та наявність імпліцитної або нульової в теперішньому часі в українській мові. Однак і в німецькій мові дослідниця фіксує випадки, коли зв'язка може бути опущеною, зокрема, в розмовній мові або в стаїх зворотах, вірніше наявною імпліцитно, зрозумілою з контексту.

Певні відмінності виявляє відмінкова система зв'язок в обох мовах, зумовлена відсутністю орудного відмінка в німецькій мові, який слугує в комбінації з ПЗ для вираження непостійної ознаки, що в німецькій мові відбувається за допомогою знахідного відмінка та прийменників, тоді як постійну ознакою реалізує називний відмінок сполучуваних з аналізованими одиницями субстантивами, ад'ективами, займенниками, числівниками та прислівниками.

Напіповнозначні зв'язки Л. Б. Солюк характеризує як семантичні кореляти абстрактних копул, як частково десемантизовані, з додатковими конотаціями, які семантично модифікують предикат. У роботі випрацювано відповідну класифікацію НППЗ, яка доволі повно експлікує їхній семантико-сintаксичні особливості й модифікаційний потенціал. Численні приклади вдало уточнюють міркування дисерантки.

У третьому розділі "**Особливості функціонування повнозначних предикатних зв'язок**" дисерантка здійснює аналіз повнозначних предикатних зв'язок, які трактує в складі предиката як біпредикатні конструкції, «в яких дієслово актуалізує додаткову конотацію» (с. 153). У межах повнозначних дієслів у функції предикатної зв'язки вона виокремлює семантичні групи дієслів на позначення: 1) руху; 2) стану; 3) діяльності; 4) процесу та здійснює їхній детальний семантико-сintаксичний аналіз.

На відміну від усталеної думки, що дієслова у відповідних контекстних умовах частково втрачають своє семантичне навантаження, дисерантка твердить, що «в цьому сенсі доцільніше говорити саме про актуалізацію конкретного значення повнозначного дієслова» (с. 153), що видається слушним. Переконливою видається також думка про те, що корпус таких дієслів можна розширити за рахунок зачленення їхніх синонімічних рядів.

Позитивно оцінюючи кваліфікаційну роботи Л. Б. Солюк, вважаємо, що окремі твердження дисертації **дискусійні** або потребують певного уточнення:

1. Дисерантка дуже відповідально послуговується термінологією дослідження, однак уживання в назві дисертації та впродовж значної її частини уточнення «предикатна зв'язка (копула)» вважаємо зайвим. Достатніми були б роз'яснення на початку роботи. Дещо іншу інтерпретацію ніж у дисертації асоціюємо також з поняттям «предикатор». На нашу думку, цей термін містить семантику динамічності, яка передбачає актуалізацію пропозитивного значення, а не його формалізацію.

2. Не зовсім зрозумілі критерії добору загалом широкого і переконливого фактажу дослідження. Як саме формувався корпус зіставного дослідження?

3. Вважаємо дещо суб'єктивним зарахування аналізованих ПЗ до окремих семантичних груп. Дослідниця повністю покладається на свою інтуїцію, але вважаємо, що детальніші валентний аналіз і відповідні кількісні підрахунки аналізованого матеріалу, запровадження тестової методики на сполучуваність ПЗ із окремими групами прислівників зробили б результати дослідження переконливішими.

4. Загалом погоджуємося із трактуванням повнозначних дієслів у компонентному складі предиката як біпредикатних структур, але вважаємо, що дієслово актуалізує в них не додаткову конотацію, а окремий лексико-семантичний варіант лексичного значення.

5. Усунення орфографічних та стилістичних огріхів лише б додало солідності загалом акуратно оформленій і ґрунтовній рецензований праці: часової «протягнутості» (с. 37), «колули» замість копули (с. 47), «відмінним» замість іншим (с. 150) тощо.

Висловлені зауваження не применшують теоретичного та практичного значення дослідження, не ставлять під сумнів його результатів та висновків. Тому дисертація “Семантико-сintаксичні функції предикатної зв'язки (копули) у приіменній позиції в німецькій та українській мовах” відповідає п.п. 11, 13 “Порядку присудження наукових ступенів”, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України №656 від 19.08.2015 та №1159 від 30.12.2015, а її авторка Солюк Леся Богданівна заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальністю 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство.

Доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри міжкультурної комунікації
та перекладу Львівського національного університету
імені Івана Франка

Вчений секретар
Львівського національного університету
імені Івана Франка

А. Й. Паславська

О. С. Грабовецька